

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

เหตุเพราะสังคมไทยมีความคาดหวังต่อการทำงานของสื่อมวลชน ต้องการให้สื่อทำหน้าที่เพื่อสาธารณประโยชน์ และมีการแสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อสังคม บทบาทการทำงานของสื่อมวลชนจึงกลายมาเป็นประเด็นที่มีการถกเถียงกันอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับอิทธิพลและผลกระทบต่อเด็ก เนื่องจากเด็ก เป็นวัยที่ต้องการการพัฒนาในแนวทางที่เหมาะสม และถูกต้อง เพื่อจะได้เติบโตเต็มศักยภาพ เป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต ซึ่งสังคมมองว่าสื่อโทรทัศน์เป็นเครื่องมือที่มีพลังในการพัฒนาศักยภาพของเด็กได้ แต่ในขณะเดียวกันก็สามารถส่งผลทางด้านลบได้เช่นเดียวกัน รายการเด็กทางโทรทัศน์จึงต้องเป็นรายการที่ผลิตออกมาอย่างมีคุณภาพเหมาะสมสำหรับเด็กมากที่สุด

“ความบันเทิงและการศึกษาเพื่อเยาวชนเล่าก็ได้ถูกละเลย รายการในเวลาจาก 17.00-18.00 น. ของไทยทีวี เป็นเวลาสำหรับเด็ก

ในระยะแรก สมจิตต์ สิทธิไชย กับ รัก รักพงษ์ จัดรายการสนับสนุนความสามารถของเด็กๆ ด้วยรายการการแสดง แข่งขัน ทั้งการละเล่นและปัญหาเกี่ยวกับรายการส่งเสริมความรู้อื่นๆ เช่น เพื่อนบ้านของเรา

ต่อมา สัมพันธ์ พันธุ์มณี ริเริ่มสอนนาฏศิลป์ไทยทางโทรทัศน์ มีลูกศิษย์ในห้องส่ง 2-3 คน มาเป็น “นกดอ” นานก่น้อยๆ มาเป็นศิษย์ นาฏศิลป์ของไทยทีวีขณะนี้นับพัน และเมื่อพูนศรี ถมั่งนักสัตว์ มาร่วมงานก็ได้มีนิทานสนุก กับการทำของเล่นแปลกๆ ให้จากรายการสนุกกับของเล่น มาจนถึงชุด หนูน้อยกลอยใจในปัจจุบัน

รายการบทเรียนไนต์สากลของลุงพระจะช่วยให้เด็กไทย อ่านไนต์เพลงได้ในอนาคต ในขณะเดียวกันศิลปะเพลงไทยก็จะมีสูญ เพราะรายการบทเรียนและประกวดขับร้องเพลงไทยของไทยทีวี ภาษาศิลป์ ซึ่งสมบัติ ภูอภิรมย์ เป็นผู้จัดส่งเสริมการใช้ภาษาไทยที่ถูกต้อง เป็นรายการที่ไทยทีวีจัดเพื่อเยาวชนเป็นประจำขณะนี้ นอกจากนั้น ยังมีละครคดีชีวิตเยาวชน ในความอุปการะของ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรีเดือนละครั้งอีกด้วย” (บริษัท ไทยโทรทัศน์ จำกัด, 2508 : 63)

จะเห็นว่า สื่อมวลชนหรือผู้ผลิตรายการโทรทัศน์ ในฐานะสถาบันหนึ่งในสังคมก็ให้ความสำคัญกับการจัดรายการโทรทัศน์เพื่อเด็กมานับตั้งแต่ก่อตั้งสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 4 บางขุนพรหม (สถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 9 อ.ส.ม.ท. ในปัจจุบัน) เมื่อ ปี พ.ศ. 2498 ซึ่งในระยะเริ่มต้นพบว่า เป็นรายการเพื่อสนับสนุนความสามารถของเด็ก ให้กล้าคิด กล้าแสดงออก ส่งเสริมความรู้ต่างๆ ส่งเสริมการใช้เวลาว่างของเด็กให้เป็นประโยชน์ โดยรูปแบบหรือเนื้อหาของรายการจะขึ้นอยู่กับว่า ผู้ผลิตรายการแต่ละท่านมีความสามารถด้านใด ก็จะสอนหรือถ่ายทอดให้แก่เด็กๆ ผ่านสื่อโทรทัศน์ เช่น คุณสัมพันธ์ พันธุ์มณี ซึ่งมีความสามารถด้านการรำรำ ก็ได้จัดรายการสอนนาฏศิลป์ไทยแก่เด็กๆ หรือลุงพร ที่มีความสามารถทางดนตรี ก็จัดรายการสอนการอ่านโน้ตเพลง เป็นต้น กล่าวได้ว่า ผู้ผลิตรายการสถานีโทรทัศน์หรือเจ้าหน้าที่ประจำสถานีโทรทัศน์ช่อง 4 บางขุนพรหมในขณะนั้น ไม่ได้ละเลยกลุ่มรับสารที่เป็นเด็ก ให้ความสำคัญด้วยการคิดจัดรายการเพื่อเด็กอยู่ด้วยเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ ยังปรากฏว่ามีการสนับสนุนจากรัฐบาลให้ผลิตละครคดีชีวิตเยาวชนออกอากาศเป็นประจำอีกด้วย แสดงให้เห็นว่า รัฐบาลในสมัยนั้นก็เห็นความสำคัญของการผลิตรายการโทรทัศน์เพื่อเด็กเช่นเดียวกัน

องค์กรอื่นๆ ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับเด็ก ก็ได้เข้ามามีบทบาทในการผลิตรายการเด็กทางโทรทัศน์ด้วย ดังเช่น ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งเป็นองค์กรทางด้านการศึกษา เริ่มจัดรายการ "เพื่อนของโลก" ออกอากาศทางสถานีวิทยุโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 4 บางขุนพรหม ลักษณะของรายการเป็นรายการเพื่อการศึกษา สำหรับนักเรียนและประชาชน จนกระทั่งเปลี่ยนมาเป็นสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสี ช่อง 9 อ.ส.ม.ท. และยังทำการผลิตรายการเพื่อออกอากาศทางสถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 ด้วย จากนั้นบทบาทด้านการผลิตรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กก็เริ่มลดลง เปลี่ยนมาจัดการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมไทยคม ทางสถานีวิทยุโทรทัศน์เพื่อการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (ETV) เป็นหลัก ในปี พ.ศ. 2537 โดยรูปแบบรายการเป็นการถ่ายทอดการสอนตามหลักสูตรการเรียนมากกว่าจะเป็นการสร้างสรรครายการโทรทัศน์สำหรับเด็กอย่างแท้จริง

นอกจากผู้ผลิต รัฐ และองค์กรที่เกี่ยวข้องกับเด็กโดยตรงแล้ว ยังมีองค์กรทางด้านแหล่งเงินทุน เช่น ธนาคารกรุงเทพ ที่สนใจและให้ความสำคัญกับการผลิตรายการโทรทัศน์ที่เป็นประโยชน์สำหรับเด็กด้วยเช่นกัน

“ปีนั้นตรงกับปี พ.ศ. 2516 ดิฉันเพิ่งเริ่มงานกับธนาคารกรุงเทพ จำกัด ได้รับทราบนโยบายหลักของธนาคารอย่างหนึ่งคือ เน้นการประชาสัมพันธ์ในด้านการใช้สื่อโทรทัศน์ เน้นการตอบสนองต่อสังคมด้วยการให้ความรู้กับประชาชน โดยเริ่มจากเด็กที่มีอนาคตเป็นกำลังสำคัญของชาติ ผู้บริหารของธนาคารกรุงเทพ จำกัด (คุณบุญชู โรจนเสถียร ขณะนั้นท่านดำรงตำแหน่งกรรมการรองผู้จัดการใหญ่) เห็นว่า หากธนาคารฯ จะจัดรายการโทรทัศน์เป็นของตนเอง ก็จำเป็นต้องมีผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนี้เป็นผู้ดูแล แล้วเราก็ตกลงกันว่า จะเรียนเชิญอาจารย์จ๋านง รั้งสิกุล ซึ่งปีนั้นท่านจะครบเกษียณอายุราชการ มาเป็นที่ปรึกษาในการจัดรายการโทรทัศน์ โดยเริ่มจากรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก...” (ศุภวรรณ สนวนศิลป์พงศ์, 2538 : 256)

“...การเริ่มงานที่ธนาคารกรุงเทพ จำกัด ของอาจารย์จ๋านง รั้งสิกุล เริ่มด้วยการเป็นที่ปรึกษาในรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กนี้คือ รายการ ‘ยุวทัศน์’ ทางไทยทีวีช่อง 9...” (ศุภวรรณ สนวนศิลป์พงศ์, 2538 : 257)

จะเห็นได้ว่า ธนาคารกรุงเทพ เข้ามามีบทบาทต่อการผลิตรายการเด็กทางโทรทัศน์ โดยการเป็นผู้สนับสนุนทางด้านเงินทุน ซึ่งเป็นนโยบายทางด้านการประชาสัมพันธ์องค์กรของธนาคารที่ต้องการตอบสนองต่อสังคมด้วยการให้ความรู้กับประชาชน โดยเฉพาะกับเด็กๆ ที่เป็นอนาคตของชาติ จึงได้เชิญผู้มีความรู้ความสามารถด้านการผลิตรายการโทรทัศน์มาเป็นที่ปรึกษา คือ อาจารย์จ๋านง รั้งสิกุล อดีตหัวหน้าฝ่ายรายการสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีช่อง 4 บางขุนพรหม ร่วมทำงานกับเจ้าหน้าที่ของธนาคาร ในการผลิตรายการ “ยุวทัศน์” เป็นรายการแรก

กล่าวโดยสรุป สถาบันและองค์กรต่างๆ ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับเด็กและการผลิตรายการเด็กทางโทรทัศน์ ไม่ว่าจะเป็นสถานีสื่อสารมวลชน สถาบันทางการศึกษาของรัฐ หรือแม้แต่สถาบันองค์กรธุรกิจเอกชน ล้วนแล้วแต่ให้ความสำคัญกับเด็กและมีเจตนารมณ์ที่ต้องการใช้สื่อโทรทัศน์ให้เกิดประโยชน์ในการสร้างสรรค์และพัฒนาเด็กในมุมมองของตนเอง

สำหรับภาครัฐ ได้มีการกำหนดแนวทางชัดเจนในลักษณะกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับเกี่ยวกับการผลิตรายการเด็กทางโทรทัศน์ก็เมื่อปี พ.ศ. 2522 ซึ่งเป็นปีเด็กสากลที่สหประชาชาติกำหนดให้ประเทศสมาชิกจัดทำแผนพัฒนาเด็กอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม รัฐบาลไทยก็ได้จัดทำนโยบายและแผนพัฒนาเด็กระยะยาวขึ้นเป็นฉบับแรก โดยมีนโยบายเกี่ยวกับการใช้สื่อเพื่อเด็กรวมอยู่ด้วย ซึ่งแผนการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับสื่อมวลชนมีดังนี้

1. การกำหนดให้สื่อมวลชนมีบทบาทด้านการให้ความรู้ ความเข้าใจ ด้านการพัฒนาเด็ก และด้านวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กแก่บิดามารดาและผู้ปกครอง พร้อมทั้งให้จัดรายการ บันเทิง และความรู้ที่เหมาะสมกับขั้นตอนของพัฒนาการแก่เด็ก
2. เร่งสนับสนุนให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้พัฒนารูปแบบ และวิธีการฝึกอบรมเพื่อผลิตผู้ จัดรายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก
3. เร่งปรับปรุงรูปแบบและพัฒนาวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ เพื่อที่จะเป็นการใช้ ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์และมีคุณภาพ

ส่วนวิธีดำเนินการนั้นก็ได้ระบุเอาไว้ว่า

1. กำหนดสัดส่วนที่เหมาะสมในการจัดเวลาหรือเนื้อหาของสื่อมวลชน ในการให้บริการ ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการเด็ก และให้ความรู้ความบันเทิงแก่เด็ก
2. ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องวางมาตรฐานให้สื่อมวลชนจัดรายการ หรือผลิตเนื้อหาสาระ เพื่อการศึกษา และความบันเทิงของเด็กให้เหมาะสมกับวัย
3. สร้างหน่วยงานตรวจสอบงานทางด้านวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พร้อมทั้ง งานวิจัยประเมินผล เพื่อปรับปรุงทิศทางและวัตถุประสงค์ โดยเฉพาะในด้านของการ สนับสนุนกิจกรรมเกี่ยวกับการศึกษาของชาติ ตามระเบียบว่าด้วยวิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ. 2518
4. เร่งปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ และกลไกที่ควบคุมสื่อมวลชน พร้อมทั้งจัดให้ มีการปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด
5. สร้างระบบและกลไกการแพร่ข่าวสาร ข้อเสนอเทศให้ทั่วถึงอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะแก่กลุ่มประชาชนที่ขาดโอกาสรับบริการ
6. สนับสนุนการรวมกลุ่มในรูปแบบต่างๆ ของผู้ที่ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชน เพื่อส่งเสริม และควบคุมดูแลด้านคุณภาพด้วย
7. สนับสนุนการรวมกลุ่มผู้บริโภคให้มีบทบาทในการส่งเสริม และการควบคุมสื่อมวลชน

จากแผนพัฒนาเด็กระยะยาวปี พ.ศ. 2522 ข้างต้น ในมุมมองของรัฐ นอกเหนือจากเด็กๆ แล้ว รัฐยังต้องการใช้สื่อเพื่อให้ความรู้แก่ประชาชนทั่วไป พ่อแม่ผู้ปกครอง แนะนำวิธีการเลี้ยงดู เด็กที่ถูกต้องอีกด้วย กล่าวได้ว่า ในมุมมองของรัฐ สื่อโทรทัศน์สำหรับเด็กจึงรวมไปถึงครอบครัวด้วย เช่นกัน

หลังจากนั้น ในแผนพัฒนาหลักของประเทศ คือ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ก็มีการกำหนดบทบาทของสื่อมวลชนต่อเด็กไว้ตั้งแต่แผนฯ ฉบับที่ 5 เป็นต้นมา

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) ก็ได้กล่าวถึงปัญหา ด้านสื่อมวลชนเกี่ยวกับเด็กไว้ 4 ประเด็นด้วยกัน คือ

1. ขาดนโยบายและระบบการใช้สื่อมวลชนให้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาเด็ก
2. สื่อมวลชนไม่ได้ตระหนักในหน้าที่ และความรับผิดชอบ ด้านการพัฒนาเด็ก ยิ่งไปกว่านั้น บางส่วนกลับได้ถ่ายทอดค่านิยม และสาธิตตัวอย่างพฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์ อีกด้วย
3. ขาดการพัฒนาาระบบสื่อมวลชนที่เปิดโอกาสแก่ผู้มีความรู้ และประสบการณ์ ในการผลิต สาระ รายการ และกิจกรรมที่ได้มาตรฐานสำหรับเด็ก
4. ผู้บริโภคยังขาดความเข้าใจในอิทธิพลของสื่อมวลชนที่มีต่อเด็ก ขาดโอกาสในการเลือกรับบริการ และขาดบทบาทในการมีส่วนร่วมและรับผิดชอบ ในการจัดรายการ และกิจกรรม

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) กำหนดจุดมุ่งหมาย ในการทำงานของสื่อมวลชนให้สนับสนุนรัฐเป็นหลัก ไม่ได้เน้นถึงเด็กอย่างชัดเจน ดังนี้

1. การพัฒนากิจการวิทยุโทรทัศน์ในส่วนที่รัฐดำเนินการ ควรเน้นการให้บริการด้าน การศึกษา การประชาสัมพันธ์ของรัฐและความมั่นคง ในส่วนที่รัฐวิสาหกิจและที่เอกชน ดำเนินการนั้น ควรให้บริการด้านข่าวสารการบันเทิงในเชิงธุรกิจ และสนับสนุนนโยบาย การประชาสัมพันธ์ของรัฐ ทั้งนี้ควรคำนึงถึงเนื้อหาสาระของรายการให้สอดคล้องและ ส่งเสริมประเพณีอันดีงาม
2. ปรับปรุงการประชาสัมพันธ์ของประเทศให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นโดยสนับสนุนองค์กรทั้งใน ระดับนโยบายและปฏิบัติ วางระเบียบเพื่อดูแลประสานงานสื่อมวลชนทั้งภาครัฐบาลและ ภาคเอกชนให้ดีขึ้น เพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศโดยรวม รวมทั้งให้มีการพัฒนา ด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การพัฒนาสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ การปรับปรุงระบบข้อมูล ข่าวสารและการพัฒนาบุคลากร เป็นต้น

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) ซึ่งเริ่มเห็น ความสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน จะเน้นปรับปรุงการผลิตรายการให้มีสาระที่เป็นประโยชน์มาก

ขึ้น ในด้านการศึกษาและการส่งเสริมคุณภาพชีวิต และมีมาตรการการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดย พัฒนาระดับข้อมูลข่าวสารในการให้ความรู้ผ่านทางระบบสื่อสารมวลชนต่างๆ จัดทำแผนการใช้ สื่อสารมวลชนในทุกรูปแบบเพื่อประโยชน์ต่อการให้การศึกษาการเผยแพร่และเสริมสร้างความ เข้าใจร่วมกันต่อนโยบายและโครงการพัฒนาประเทศ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) ปรับแนวความคิดการ พัฒนาจากเดิมที่เน้นเศรษฐกิจมาเป็นการเน้นคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา บทบาทของสื่อมวลชน ถูกกำหนดไว้ในมาตรการการเสริมสร้างและพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และสุนทรียภาพทางจิตใจ แก่คน โดยส่งเสริมให้สื่อทุกรูปแบบเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาจิตใจโดยผลิตรายการที่มีเนื้อหา สาระและจัดช่วงเวลาที่เหมาะสมต่อการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับศาสนาและการพัฒนาจิตใจมาก ขึ้น รวมทั้งกระตุ้นให้ผู้ปฏิบัติงานและองค์กรสื่อมวลชนมีจิตสำนึกต่อสังคมส่วนรวมมากขึ้น นอกจากนี้ยังส่งเสริมการใช้สื่อสารมวลชนให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาศักยภาพของครอบครัว และชุมชนโดยมีแผนงานคือ

1. สนับสนุนและกระตุ้นให้สื่อมวลชนเสนอสื่อที่สร้างสรรคชีวิตครอบครัวและชุมชน เช่น บทบาทของการเป็นพ่อแม่ลูกที่ดี รวมถึงการแบ่งภาระรับผิดชอบในครัวเรือน ความรู้ในการอบรม เลี้ยงดูเด็กให้มีพัฒนาการตามวัย เป็นต้น
2. พัฒนาและเผยแพร่สื่อที่มีคุณภาพ ถูกต้องและทันสมัยในทุกรูปแบบไม่ว่าจะเป็นสื่อ สิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ฯลฯ ให้สามารถกระจายเข้าถึงชุมชนต่างๆ อย่างทั่วถึงและกว้างขวาง
3. สร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนให้รู้จักเลือกรับและกลั่นกรองข้อมูลข่าวสารและ เทคโนโลยีที่เข้ามาในชีวิตประจำวันเพื่อให้มีโลกทัศน์สากลควบคู่ไปกับการรักษาคุณค่าความเป็น ไทย โดยผ่านการศึกษาทั้งในและนอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัยในรูปแบบต่างๆ
4. ส่งเสริมสิทธิการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของประชาชนอย่างต่อเนื่องควบคู่ไปกับการให้ ความรู้เกี่ยวกับสิทธิหน้าที่พื้นฐานในการรับบริการสังคม กฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ และข่าวสาร ต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชนและสังคม

และใน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) กำหนดให้มี การส่งเสริมการพัฒนาสื่อมวลชนทุกประเภทให้มีคุณภาพและเป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยมีการ วางมาตรการให้องค์กรวิชาชีพมีบทบาทในการกำกับดูแลและตรวจสอบสื่อมวลชนทุกประเภท อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น และให้มีการกระจายเงินจากกองทุนเพื่อพัฒนากิจการ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์และโทรคมนาคมเพื่อสาธารณะมาใช้ในการพัฒนาบุคลากรด้าน

สื่อและการผลิตสื่อที่มีคุณภาพ รวมทั้งสนับสนุนการพัฒนาสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อชุมชนที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

ล่าสุด มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ. 2547 ก็ได้กำหนดแนวทางและมาตรการการใช้สื่อของรัฐเพื่อการศึกษาและการเรียนรู้ของเด็ก เยาวชนและครอบครัว ซึ่งสามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

“ให้เพิ่มบทบาทสื่อของรัฐเพื่อการศึกษาและการเรียนรู้ของเด็ก เยาวชนและครอบครัว โดยให้ขอความร่วมมือสื่อวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ของรัฐในการจัดทำรายการเพื่อการศึกษาและการเรียนรู้ของเด็ก เยาวชนและครอบครัวเพิ่มขึ้น โดย

1. ให้สื่อวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์จัดสรรเวลาสำหรับเนื้อหาสาระของรายการวิทยุและโทรทัศน์สำหรับเด็ก เยาวชนและครอบครัว ร้อยละ 10 – 15 ของเวลาออกอากาศ โดยให้เริ่มจากรายการวิทยุและโทรทัศน์ของกรมประชาสัมพันธ์ก่อน โดยให้เริ่มตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2547 เป็นต้นไป สำหรับรายการวิทยุและโทรทัศน์ของสถานีอื่น ๆ ก็ให้ดำเนินการตามความพร้อมของแต่ละสถานี

2. ให้มีการแบ่งเวลาในการออกอากาศรายการเด็กทางโทรทัศน์ เยาวชนและครอบครัว เพิ่มจากเกณฑ์เดิมที่กำหนดไว้อย่างน้อยครึ่งชั่วโมงในระหว่างเวลา 16.00 – 18.30 น. เป็นอย่างน้อย 1 – 1 ชั่วโมงครึ่ง ในระหว่างเวลา 16.00 – 22.00 น. ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ครอบครัวดูรายการมาก

3. ให้มีการจัดประเภทรายการเด็กทางโทรทัศน์ เยาวชน และครอบครัว โดยให้สถานีเป็นผู้ดำเนินการจัดการให้คณะกรรมการที่จะจัดตั้งขึ้นตามข้อ 5 เป็นผู้กำกับดูแล

4. มอบให้สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีรับไปดำเนินการจัดตั้งคณะทำงานทำหน้าที่ขอความร่วมมือจัดหาเวลาจากสื่อวิทยุกระจายเสียงและสื่อวิทยุโทรทัศน์ที่จะจัดทำรายการเพื่อการศึกษาและการเรียนรู้ของเด็กเยาวชนและครอบครัว โดยให้คณะทำงานชุดนี้อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรองนายกรัฐมนตรี (นายวิษณุ เครืองาม)

5. มอบให้กรมประชาสัมพันธ์รับไปดำเนินการจัดตั้งคณะกรรมการประกอบด้วย ผู้แทนจากองค์กรทางการศึกษา วัฒนธรรม องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ และหน่วยงานสื่อที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น ทำหน้าที่ดูแลเนื้อหาสาระและรูปแบบรายการกำกับและประเมินผลคุณภาพรายการ รวมทั้งสร้างแรงจูงใจให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่รัฐต้องการ* โดยให้คณะกรรมการชุดนี้อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรองนายกรัฐมนตรี (นายจาตุรนต์ ฉายแสง)”

* 1) สื่อของรัฐไม่ควรมุ่งเน้นในเรื่องบันเทิงหรือมุ่งหากำไรในเชิงพาณิชย์เท่านั้น แต่ควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมด้วย ดังนั้น รัฐจึงควรใช้สื่อของรัฐให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมให้มากขึ้น โดยการนำเวลาในการออกอากาศมาส่วนหนึ่ง เพื่อนำมาจัดทำรายการที่สร้างสรรค์สังคม เพื่อพัฒนาการศึกษาและการเรียนรู้ของเด็กเยาวชนและครอบครัว ทั้งนี้ ควรกำหนดเป็นนโยบายของรัฐบาล โดยอาจจะกำหนดเป็นวาระแห่งชาติที่จะเสนอรายการสร้างสรรค์สังคมเพื่อเด็ก เยาวชน และครอบครัว และหากให้นายกรัฐมนตรีเป็นผู้นำในการผลักดันในเรื่องนี้ จะได้ผลดียิ่ง

2) การดำเนินการในเรื่องนี้ไม่ควรจำกัดเฉพาะสื่อของรัฐเท่านั้น ควรจะรวมถึงสถานีโทรทัศน์ช่องอื่น ๆ ที่ได้รับสัมปทานจากรัฐด้วย ได้แก่ ช่อง 3 ช่อง 7 และช่อง ITV นอกจากนี้ควรให้ครอบคลุมถึงสื่ออื่น ๆ ด้วย เช่น โทรศัพท์เคลื่อนที่ อินเทอร์เน็ต วีซีดี ตู๋เกมส์ เป็นต้น

3) การผลิตรายการเพื่อเด็ก เยาวชนและครอบครัวนั้น ควรมีการศึกษา วิจัย ความต้องการของเด็กและผู้ปกครองว่าต้องการชมรายการประเภทใด ลักษณะใด เป็นต้น นอกจากนี้ควรสำรวจด้วยว่า ในปัจจุบันมีรายการสำหรับเด็ก เยาวชน และครอบครัว จำนวนเท่าไร และมีลักษณะอย่างไร เพื่อนำมาเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาในการผลิตรายการที่เหมาะสมและเป็นที่น่าสนใจของเด็ก เยาวชนและครอบครัวต่อไป

4) การผลิตรายการสำหรับเด็ก เยาวชน และครอบครัว ควรให้ภาคเอกชนซึ่งมีมืออาชีพมีความเชี่ยวชาญ เป็นผู้ดำเนินการ แต่ทั้งนี้ต้องเป็นความร่วมมือกันดำเนินการระหว่างภาครัฐและเอกชน รวมทั้งต้องให้เด็ก ผู้ปกครอง และโรงเรียนมีส่วนร่วมด้วย เช่น โรงเรียนอาจนำสาระจากสื่อมาเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอน เพื่อเป็นการกระตุ้นให้เด็กสนใจชมรายการที่สร้างสรรค์สังคม

5) ลักษณะของรายการนอกจากเพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถของเด็กและเยาวชนแล้ว ควรมีรายการสำหรับครอบครัวเพื่อสอนวิธีการเลี้ยงเด็กให้เป็นคนดีของสังคม

6) ควรมีการจูงใจให้มีการผลิตรายการที่สร้างสรรค์สังคม เช่น ให้รางวัลแก่ผู้ผลิตที่มีคุณภาพลดผลตอบแทนในสัญญาสัมปทาน รัฐสนับสนุนค่าใช้จ่าย เป็นต้น

7) มาตรการในการดำเนินการควรแบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ 1) ระยะสั้น 2) ระยะกลาง และ 3) ระยะยาว สำหรับมาตรการระยะสั้นให้มีคณะกรรมการประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการศึกษา ด้านจิตวิทยา ด้านวัฒนธรรม ด้านวิทยาศาสตร์ เป็นต้น ซึ่งมาจากหน่วยงานของรัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคสังคมและสื่อที่เกี่ยวข้องทำหน้าที่บริหารจัดการรับผิดชอบดูแลเนื้อหาสาระและรูปแบบรายการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่รัฐต้องการ และในระยะต่อไปควรใช้องค์กรที่มีอยู่แล้วเป็นผู้ดำเนินการต่อไป เช่น กรมประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

จากนโยบายรัฐข้างต้น กล่าวได้ว่า มุมมองของรัฐบาล ซึ่งสะท้อนผ่านกฎหมาย ระเบียบนโยบายต่างๆ รัฐมีเจตนารมณ์เพียงใช้สื่อมวลชนเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่และสนับสนุนงานของรัฐเป็นส่วนใหญ่ ให้ความสำคัญกับเนื้อหาที่ต้องการส่งถึงเด็ก และรวมไปถึงพ่อแม่ผู้ปกครอง ซึ่งเป็นนโยบายโดยรวมไม่เจาะจงเฉพาะเด็กเท่านั้น นอกจากนี้ยังเน้นให้สื่อมวลชนทำหน้าที่รับผิดชอบต่อสังคม นำเสนอเฉพาะสิ่งที่เป็นประโยชน์กับประชาชน ในขณะเดียวกัน ก็มีมาตรการในการควบคุมสิ่งที่รัฐเห็นว่าไม่เหมาะสมผ่านกระบวนการตรวจพิจารณารายการหรือเซ็นเซอร์ เนื่องจากรัฐมองถึงผลกระทบของสื่อเป็นหลัก จึงมีมุมมองตามแนวคิดบรรทัดฐานทางสังคม

อย่างไรก็ตาม นับได้ว่ามติคณะรัฐมนตรีฉบับนี้มีผลอย่างมากต่อการปรับเปลี่ยนผังรายการของสถานีโทรทัศน์เกือบทุกช่อง

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีกฎหมายและนโยบายเป็นรูปธรรมเกี่ยวกับสื่อมวลชนและเด็ก แต่ในทางปฏิบัติแล้ว ยังมีกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการผลิตรายการเด็กทางโทรทัศน์อีกหลายกลุ่ม ทั้งผู้ผลิตรายการ องค์กรที่เกี่ยวข้องกับเด็ก องค์กรทางด้านแหล่งเงินทุนดังกล่าวมาแล้ว ซึ่งต่างก็มีมุมมองต่อคุณภาพรายการเด็กทางโทรทัศน์ที่แตกต่างกัน ทำให้การสร้างสรรค์และพัฒนารายการเด็กทางโทรทัศน์ยังไม่มีแนวทางที่ชัดเจน เพราะต่างคนต่างใช้มุมมองของตัวเองเป็นแนวทางในการตัดสินใจ และผลิตรายการ ดังที่ Rosengren (1991) กล่าวว่า “คุณภาพ” (quality) คือลักษณะของความพอใจในมาตรฐานของความเป็นเลิศ (excellence) โดยมีชุดของค่านิยมหรือบรรทัดฐานเป็นข้อสนับสนุน “คุณภาพ” เป็นความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะ (characteristic) และชุดของค่านิยม (set of values) ดังนั้น มุมมองในเรื่อง “คุณภาพ” ของคนแต่ละกลุ่มจึงแตกต่างกัน และปรากฏว่า สังคมไทยก็มีการใช้เกณฑ์หลากหลายชุดในการประเมินคุณภาพรายการเด็กทางโทรทัศน์ แล้วแต่ว่ากลุ่มบุคคลที่เข้ามาเกี่ยวข้องเป็นกลุ่มใด

ยกตัวอย่างเช่น กลุ่มบุคคลที่มีบทบาทต่อการออกอากาศของรายการเด็กทางโทรทัศน์โดยตรง ก็คือ เจ้าของสถานี และบริษัทโฆษณา ทั้งนี้ ปัจจัยทางด้านธุรกิจเป็นปัจจัยสำคัญในการพิจารณาการออกอากาศของสถานี และการสนับสนุนเงินทุนของบริษัทโฆษณา ความคุ้มค่า

---

8) สำหรับการจัดทำรายการวิทยุเพื่อสร้างสรรค์สังคมนั้น เนื่องจากมีสถานีเป็นจำนวนมาก จึงควรมีการศึกษาความเป็นไปได้ก่อน โดยอาจจะเลือกดำเนินการเฉพาะสถานีที่ประชาชนนิยม เป็นต้น

ทางด้านผลกำไรจึงถูกนำมาเป็นเกณฑ์ในการประเมินคุณภาพรายการเด็กทางโทรทัศน์ โดยใช้การวัดจาก เรตติ้งรายการเป็นหลัก

ในปัจจุบันการวัดอันดับความนิยม (ratings) ของรายการโทรทัศน์ไทย จัดทำโดยบริษัทวิจัยเรตติ้ง บริษัท นีลเส็น มีเดีย จำกัด (เอ.ซี. นีลเส็น) ซึ่งจะทำการวิจัยเรตติ้งเชิงปริมาณมากกว่าการวิจัยเรตติ้งเชิงคุณภาพ การวิจัยเรตติ้งเชิงปริมาณจะตอบคำถามเพียงว่า (1) ผู้ชมเปิดเครื่องรับโทรทัศน์หรือไม่ (2) ผู้ชมเลือกดูรายการอะไร แต่แท้จริงแล้วผู้รับสารมีระดับการให้ความสนใจและความเข้าใจอยู่หลายระดับ ซึ่งไม่อาจแสดงออกมาได้ในตัวเลขจำนวนเรตติ้ง

สำหรับเรตติ้งเชิงคุณภาพ Denis McQuail (1997) กล่าวว่า มี 3 มิติที่ต้องพิจารณา มิติแรกคือ ระดับความผูกพัน (affinity) กับสื่อที่ใช้ มิติที่สองคือ การแสดงออกถึงการตั้งใจเลือกเปิดรับสารอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งขึ้นอยู่กับ การคาดหวังความพอใจจากประสบการณ์ของผู้รับสารเอง มิติที่สาม ได้แก่ ระดับการให้ความสนใจหรือระดับความเกี่ยวข้องในการใช้สื่อตามจริงของผู้รับสาร ซึ่งเรตติ้งเชิงคุณภาพจะสามารถบอกถึงระดับความพอใจ ความเข้าใจซาบซึ้ง หรือความชอบ ที่งานวิจัยเกี่ยวกับรายการโทรทัศน์มักจะตั้งคำถามกัน ในอีกด้านหนึ่งยังอาจสะท้อนให้เห็นถึงระดับการทำกิจกรรมของผู้รับสาร ซึ่งบอกไม่ได้ด้วยการวัดเรตติ้งธรรมดา และแน่นอนว่ายังมีดัชนีของการวัดเรตติ้งเชิงคุณภาพอีกหลายดัชนีที่สามารถวัดได้ ขึ้นอยู่กับประเภทของสื่อและวัตถุประสงค์ของการวัด แม้ว่าการวัดเรตติ้งเชิงคุณภาพจะให้รายละเอียดเกี่ยวกับผู้รับสารได้มากกว่า แต่ก็ไม่ได้ถูกนำไปใช้วิจัยเท่าที่ควรในสื่อโทรทัศน์ นอกจากนี้ การวิจัยเรตติ้งเชิงคุณภาพที่ได้รับการพัฒนาจากบริษัทในต่างประเทศก็ยังถือว่าเป็นเรตติ้งเพื่อการค้ามากกว่า และไม่สามารถนำไปใช้เพื่อพัฒนาตัวรายการเด็กทางโทรทัศน์ได้

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มทางสังคม คือ กลุ่มนักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน ที่เกี่ยวข้องกับรายการเด็กทางโทรทัศน์ ซึ่งแล้วแต่ว่า จะเป็นนักวิชาการสายใด และองค์กรพัฒนาเอกชนด้านไหน มุมมองเกี่ยวกับคุณภาพรายการเด็กทางโทรทัศน์ ก็จะแตกต่างกันไป แต่เกณฑ์ที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดในขณะนี้ คือ เกณฑ์ของกลุ่มองค์กรที่ให้รางวัลแก่รายการเด็กทางโทรทัศน์ เพื่อสนับสนุนและให้กำลังใจแก่ผู้ผลิตรายการที่มีคุณภาพ ซึ่งเป็นลักษณะของการประเมินคุณภาพที่ชัดเจนกว่ากลุ่มอื่นๆ ยกตัวอย่างเช่น

การประกาศเกียรติคุณสดุดีผู้ผลิตผลงานสื่อมวลชนดีเด่นเพื่อพัฒนาเยาวชน โดย สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ (สยช.) โครงการส่งเสริมสื่อมวลชนดีเด่นเพื่อเยาวชน เป็นโครงการที่สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ ได้ดำเนินการต่อเนื่องมาเป็นเวลาเกือบ 20 ปีแล้ว ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2527-2528 มาจนถึงปัจจุบัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุน ส่งเสริมผู้ผลิตผลงานสื่อมวลชนสำหรับเยาวชน ส่งเสริมให้ผู้ผลิตงานสื่อมวลชนได้ตระหนักในหน้าที่และความรับผิดชอบต่อการพัฒนาเยาวชนของชาติ ทั้งในด้านการสร้างสรรค์ค่านิยม ทักษะคิด และตัวอย่างพฤติกรรมที่พึงประสงค์ รวมทั้งเสนอความบันเทิงที่มีคุณค่ามีสาระและเหมาะสมกับเยาวชนแต่ละวัย เพื่อเป็นกำลังใจให้แก่ผู้ผลิตงานสำหรับเยาวชน และส่งเสริมให้มีการผลิตผลงานที่มีประโยชน์ต่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนมากยิ่งขึ้น

รายการโทรทัศน์ดีเด่นของสื่อมวลชนคาทอลิกประเทศไทย กลุ่มสื่อมวลชนคาทอลิกแห่งประเทศไทย ได้เล็งเห็นความสำคัญของสื่อมวลชนประเภทโทรทัศน์กับเด็ก โดยได้ดำเนินการคัดเลือกรางวัลดีเด่นสำหรับเด็กมาตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2522

รางวัลเมขลา เริ่มเมื่อปี 2523 โดยสมาคมผู้สื่อข่าวบ้านเทิงแห่งประเทศไทยได้จัดให้มีการประกาศรางวัลผลงานดีเด่นทางโทรทัศน์ขึ้น โดยทั่วไปมี 2 รางวัลคือ รางวัลสถานีโทรทัศน์ด้านเด็กและเยาวชนดีเด่น และรางวัลรายการสำหรับเด็กและเยาวชนดีเด่น ซึ่งบางปีอาจมีการพิจารณาให้รางวัลแยกตามประเภทรายการเช่น รายการละครสำหรับเด็กและเยาวชนดีเด่น รายการสารบันเทิงสำหรับเด็กและเยาวชนดีเด่น รายการแข่งขันตอบปัญหาเด็กและเยาวชนดีเด่น ขึ้นอยู่กับว่าปีไหนจะมีรายการใดโดดเด่น เนื่องจากรางวัลเมขลาไม่มีเกณฑ์การตัดสินที่ชัดเจน เพียงกำหนดกรอบกว้างๆ ในการพิจารณาไว้ดังนี้ (นพปฎล กฤตโตปการ, 2543)

- รางวัลด้านสถานี
  - 1) จำนวนเปอร์เซ็นต์ของการเสนอรายการเด็กและเยาวชน
  - 2) เวลาของการนำเสนอรายการ
  - 3) รูปแบบของการนำเสนอรายการ
  - 4) คุณประโยชน์ที่ผู้ชมจะได้รับ
  - 5) ผู้อุปถัมภ์รายการ
- รางวัลด้านรายการ

- 1) คุณภาพของรายการ
- 2) รูปแบบของการนำเสนอรายการ
- 3) คุณประโยชน์ที่ผู้ชมจะได้รับ
- 4) เวลาของการนำเสนอรายการ

รางวัลโทรทัศน์ทองคำ ชมรมส่งเสริมโทรทัศน์ไทยและสภาสถาบันนักวิชาการสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย ร่วมกับหนังสืออินไซด์ทีวี ได้จัดให้มีการประกาศผลรางวัลดีเด่นทางโทรทัศน์ที่มีชื่อว่า “โทรทัศน์ทองคำ” ขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อเดือน มกราคม 2530 และได้ดำเนินการติดต่อกันมาทุกปี โดยคณะกรรมการตัดสินล้วนเป็นผู้ทรงคุณวุฒิจากมหาวิทยาลัยต่างๆ ผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชาชีพ และกลุ่มคณะกรรมการชมรมส่งเสริมโทรทัศน์

รางวัลโทรทัศน์ทองคำ มีเกณฑ์การตัดสินแยกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนของผู้ผลิตและส่วนของสถานีโทรทัศน์ ดังนี้ (นพปฎล กฤตโตปการ, 2543)

- ส่วนผู้ผลิตรายการ (100%)
  - 1) คุณภาพการผลิต (35%) : วัตถุประสงค์และเนื้อหา, ผู้นำรายการหรือพิธีกร, การสื่อความหมายและความเหมาะสมในเรื่องสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงโฆษณาที่ไม่ขัดแย้งกับเนื้อหา, มุมกล้อง แสง เสียง เอฟเฟ็ค
  - 2) รูปแบบรายการ (25%) : ความหลากหลาย, ความประทับใจ, การมีส่วนร่วมของผู้ชม, ความต่อเนื่อง
  - 3) ประโยชน์ (30%) : ข่าวสาร-ความรู้, ความบันเทิง, สนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย, สร้างค่านิยมที่ดีสอดคล้องกับสังคม
  - 4) เวลาของรายการ (10%) : ความสั้นยาวของรายการ, ช่วงเวลาที่เหมาะสม
- ส่วนของสถานีโทรทัศน์ (100%)
  - 1) ประโยชน์ที่ให้คนดู (40%) : ข่าวสาร-ความรู้, ความบันเทิง, สนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย, สร้างค่านิยมที่ดีสอดคล้องกับสังคม
  - 2) รูปแบบรายการ (20%) : ความหลากหลาย, ความเด่น
  - 3) เวลาของรายการ (20%) : ความสั้นยาวของรายการ, ช่วงเวลาที่เหมาะสม
  - 4) ผู้อุปถัมภ์รายการ (10%) : ความมากน้อยของผู้อุปถัมภ์รายการ, ความเหมาะสมของสปอนเซอร์, ข้อความสื่อ, ประเภทโฆษณานั้นๆ
  - 5) จำนวนรายการที่ออกอากาศ (10%)

สำหรับรางวัลเมขลาและรางวัลโทรทัศน์ทองคำ ถือว่า เป็นการประเมินคุณภาพที่มีมุมมองของกระบวนการผลิตรายการของนักวิชาชีพอยู่ด้วยมากที่สุด ซึ่งแตกต่างจากมุมมองของกลุ่มทางสังคมอื่นๆ

ในขณะเดียวกัน นักวิชาชีพผู้ผลิตรายการเด็กทางโทรทัศน์ในปัจจุบัน ก็มีการพูดถึงคุณภาพหรือลักษณะรายการเด็กทางโทรทัศน์ที่ควรจะเป็นกันอยู่พอสมควร ดังนี้

“...รายการเด็กทางโทรทัศน์ ไม่ควรมีคำพูดหยาบคาย การใช้ภาษาวิบัติ การแต่งกาย รวมถึงรสนิยม ต้องคำนึงถึงสิ่งเหล่านี้ด้วยในการพัฒนารายการ ควรมีศิลปะ มีรสนิยมในการถ่ายทอด นำเสนอให้คนเข้าใจได้...”

(เกียรติสุดา ภิรมย์ จากการประชุมเรื่อง “ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการสื่อ ของรัฐเพื่อการศึกษาและการเรียนรู้”
วันที่ 3 พ.ย. 2546 ณ โรงแรมสยามวิท)

“...การทำรายการเด็กต้องมีความหลากหลาย ทั้งคนทำ และรูปแบบรายการ เนื้อหาของรายการมีคุณภาพ ตอบสนองให้กับเด็กและเยาวชนอย่างมีประสิทธิภาพ ในเรื่องการใช้ภาษา เรื่องคุณธรรม เรื่องความโอบอ้อมอารี ซึ่งสังคมที่ดีควรจะเป็น...”

(กิตติพงศ์ ชันธกาญจน์ ศิลปินอิสระและอดีตผู้ผลิตรายการสโมสรฝั่งน้อย, เจ้าขุนทอง จาก เวทีความคิด “หน้าบานแรกของเด็ก:
สื่อโทรทัศน์เพื่อเด็ก” วันที่ 12 ก.ย. 2546 ณ ห้องประชุมสำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ)

“...เป็นรายการที่หลากหลายสำหรับเด็ก มีเรื่องของศิลปะ ละคร มายากล กีฬา เกม มีกิจกรรมที่เป็นประโยชน์สำหรับเด็ก เน้นความสามัคคี อย่างมายากลเป็นบันเทิงก็จริง แต่ลึกลงไปคือสับสมอง ที่สำคัญคือไม่ใช่รายการที่ผู้ใหญ่อยากจะให้เด็กเป็น...”

(วิวัฒน์ วงศ์ภักดิ์ ผู้ผลิตรายการซูเปอร์จิว จาก เนชั่นสุดสัปดาห์ ฉบับที่ 597 วันที่ 10 – 16 พ.ย. 2546)

จากแนวคิดของ Raboy (1996) ซึ่งกล่าวไว้ว่า การกระจายเสียงเป็นผลจากการปฏิสัมพันธ์ที่ซับซ้อนของกลุ่มคนต่างๆ ในภาคสังคม (social) วัฒนธรรม (cultural) การเมือง (political) และเศรษฐกิจ (economic) กิจกรรมของแต่ละกลุ่ม ก็เป็นไปตามชุดของวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน ซึ่งส่งผลต่อเกณฑ์ (criteria) ในการประเมินคุณภาพของแต่ละกลุ่มด้วย จึงพอจะสรุปมุมมองในการประเมินคุณภาพรายการเด็กทางโทรทัศน์ที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทย ได้ดังนี้

1. กลุ่มทางการเมือง คือ นโยบายรัฐ จะมองถึงผลกระทบของสื่อ ประเมินคุณภาพเชิงบรรทัดฐานเป็นสำคัญ เน้นการจัดระบบ ออกกฎระเบียบเพื่อควบคุมให้สื่อนำเสนอสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อเด็กตามความต้องการของรัฐ ซึ่งกลุ่มเป้าหมายของรัฐยังครอบคลุมไปถึงครอบครัวด้วย
2. กลุ่มทางเศรษฐกิจ คือ สถานีโทรทัศน์และบริษัทโฆษณา มองปัจจัยทางธุรกิจเป็นหลัก โดยคำนึงถึงผลกำไรขาดทุน จึงประเมินคุณภาพรายการเด็กทางโทรทัศน์จากการวัดอันดับความนิยมของผู้ชม (Ratings)
3. กลุ่มองค์กรทางสังคม มีนักวิชาการด้านต่างๆ องค์กรพัฒนาเอกชนด้านต่างๆ รวมทั้งสถาบันที่ให้รางวัลแก่รายการเด็กทางโทรทัศน์ โดยจะมีมุมมองในการประเมินคุณภาพทั้งแบบบรรทัดฐานจริยธรรมและสุนทรียะทางด้านการผลิตรายการ คือดูองค์ประกอบด้านการนำเสนอและเนื้อหาของรายการด้วย

Ishikawa (1996) สรุปว่า การสร้างมาตรฐานการทำงานของสื่อขึ้นมา ที่เรียกว่า "คุณภาพของสื่อกระจายเสียง" (quality of broadcasting) ประเด็นที่เราต้องหาคำตอบให้ได้ก่อนก็คือ

- What is broadcasting quality? คุณภาพของสื่อกระจายเสียงคืออะไร
- How should quality be defined? ควรจะนิยามคำว่า "คุณภาพ" อย่างไร
- How can quality be evaluated? จะสามารถประเมินคุณภาพได้อย่างไร

ดังนั้น การวิจัยเรื่อง "เกณฑ์ในการประเมินคุณภาพรายการเด็กทางโทรทัศน์" จึงต้องการค้นหาเกณฑ์คุณภาพจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตรายการเด็กทางโทรทัศน์ อันได้แก่ นโยบายรัฐ (policy) นักวิชาชีพ (professionals) สถาบันต่างๆ ในสังคม (social institutional) ว่ามีลักษณะอย่างไร เพื่อทำการแยกแยะมุมมองคุณภาพของบุคคลกลุ่มต่างๆ ให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งงานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาวิธีการประเมินคุณภาพรายการเด็กทางโทรทัศน์ รวมทั้งเป็นแนวทางในผลิตรายการเด็กทางโทรทัศน์ที่มีคุณภาพต่อไป

ปัญหานำการวิจัย

1. ข้อกำหนดที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการประเมินคุณภาพรายการเด็กทางโทรทัศน์จากมุมมองของกลุ่มผู้ประเมินแต่ละกลุ่มมีลักษณะอย่างไร
2. ข้อกำหนดที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการประเมินคุณภาพรายการเด็กทางโทรทัศน์จากมุมมองของกลุ่มผู้ประเมินแต่ละกลุ่มเหมือนและแตกต่างกันอย่างไรบ้าง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อกำหนดที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการประเมินคุณภาพรายการเด็กทางโทรทัศน์จากมุมมองของกลุ่มผู้ประเมินแต่ละกลุ่ม
2. เพื่อหาจุดร่วมและข้อแตกต่างของข้อกำหนดที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการประเมินคุณภาพรายการเด็กทางโทรทัศน์จากมุมมองของกลุ่มผู้ประเมินแต่ละกลุ่ม

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “เกณฑ์ในการประเมินคุณภาพรายการเด็กทางโทรทัศน์” จะทำการศึกษาถึงข้อกำหนดที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการประเมินคุณภาพรายการเด็กทางโทรทัศน์จากมุมมองของกลุ่มผู้ประเมินแต่ละกลุ่ม อันประกอบไปด้วย รัฐ, กลุ่มทางสังคมที่ห่วงใยเด็ก และกลุ่มผู้ผลิตรายการเด็กทางโทรทัศน์ โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสารสำหรับกลุ่มผู้ประเมินกลุ่มรัฐและกลุ่มทางสังคมที่ห่วงใยเด็ก ซึ่งได้แก่ เอกสารกฎหมาย นโยบาย ระเบียบข้อบังคับของรัฐ เอกสารการประชุมและการสัมมนาต่างๆ รวมทั้งข่าวและบทความที่เกี่ยวข้อง

นอกจากนี้ จะทำการสัมภาษณ์เจาะลึกกลุ่มผู้ประเมินที่เป็นผู้ผลิตรายการเด็กทางโทรทัศน์ ซึ่งทำการผลิตรายการเด็กทางโทรทัศน์ที่ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 3, 5, 7, 9, 11 และไอทีวี ในช่วงปี พ.ศ. 2546-2548

นิยามศัพท์

เกณฑ์ หมายถึง ชุดบรรทัดฐาน ค่านิยมและมาตรฐานของกลุ่มผู้ประเมินแต่ละกลุ่ม ที่ใช้เป็นข้อกำหนดในการประเมินคุณลักษณะของรายการเด็กทางโทรทัศน์

กลุ่มผู้ประเมิน หมายถึง กลุ่มบุคคลที่เป็นผู้กำหนดเกณฑ์เกี่ยวกับคุณภาพ ซึ่งได้แก่

- 1) รัฐ
- 2) กลุ่มทางสังคมที่ห่วงใยเด็ก เช่น ผู้ให้รางวัล นักจิตวิทยาเด็ก นักการศึกษา เป็นต้น
- 3) ผู้ผลิตรายการเด็กทางโทรทัศน์

การประเมินคุณภาพ หมายถึง การตัดสินว่าคุณสมบัติหรือลักษณะแบบใดแบบหนึ่ง เป็นลักษณะที่พึงประสงค์ในรายการเด็กทางโทรทัศน์

คุณภาพรายการเด็กทางโทรทัศน์ หมายถึง คุณสมบัติหรือคุณลักษณะด้านรูปแบบและเนื้อหาของรายการเด็กที่นำออกอากาศทางโทรทัศน์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงเกณฑ์ที่ใช้เป็นข้อกำหนดในการประเมินคุณภาพรายการเด็กทางโทรทัศน์จากมุมมองของกลุ่มผู้ประเมินที่เกี่ยวข้องกับรายการเด็กทางโทรทัศน์
2. สามารถนำเกณฑ์คุณภาพที่ได้ไปพัฒนาแนวทางการประเมินคุณภาพรายการเด็กทางโทรทัศน์ต่อไป
3. ผลที่ได้จากการวิจัยสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการผลิตรายการเด็กทางโทรทัศน์ที่มีคุณภาพ